

הביטחוניות וצה"ל, כך שהאחראי לפעילות זו קיים ומוכר. אין צורך בקרן גם מהטעם שבישראל כמעט תמיד יימצא מי שיהיה לו ענין כלכלי בטיפול בזיהום. הצפיפות גוברת, ואיתה המחסור בקרקע. גם אם למשך תקופה מסוימת לא יימצא יזם מתאים, מצוקת הקרקעות תביא לכך שלא תישאר קרקע מזהמת יתומה. בסוף יימצא הגוף שירצה לטפל בקרקע המזהמת. יזמי הנדל"ן הפנימו מזמן את עלות הטיפול בהערכת שווי עסקאות הנדל"ן. באופן זה מבטיח השוק בישראל את האינטרס הציבורי בטיפול בקרקעות מזהמות המסכנות את בריאותו. דוגמה למקרה שכזה הוא סיפורה של חברת "תעשיות אלקטרוכימיות" בעכו. מפעל זה, שפשט את הרגל והותיר אחריו 400 דונם של קרקע מזהמת, שימש תדיר כהצדקה לקרן בפי מציעיה. אלא שאינטרס הנדל"ן עשה את שלו, ולאחר כשמונה שנים של שיממון רכשו יזמים את הקרקע.

לכאורה, נראה שהרציונל שנותר לקרן אינו הבטחת שיקום הקרקעות, אלא עשיית חסד עם מי שלרוע מזלו מצא עצמו בתום לב בעלים של קרקע שזוהמה בידי אחר. אלא שעשיית חסד עם אחד כרוכה בעוול לאחר. זו אכן בשורה רעה למי שגילה שהמשך השימוש באדמתו מסכן את בריאותו (וייתכן שגם את בריאות הציבור) ושעקב כך ירד ערכה. ברוב המקרים, יוכל הרוכש לתבוע את האחראי, ועל החוק להבטיח אפשרות זו. במקרים המעטים שבהם לא יהיה ממי לקבל פיצוי, יכולה המדינה לגלות נדיבות ולפצות אותו, אבל לא יהיה זה צודק להטיל מימון נדיבות זו על מגזר אחד מתוך האוכלוסייה - המגזר התעשייתי - שאין לו כל קשר לאותו זיהום.

חיוב העוסקים בחומרים מסוכנים בתשלום היטל לקרן הוא היפוכו של עקרון 'המזהם משלם': הוא מפיל את עלות הניקוי על מי שלא זיהם - בדרך כלל מי שאינו קשור לזיהום, ושבעצמו נוקט בכל האמצעים למניעת זיהום. טענת מציעי החוק (בדברי ההסבר לסעיף 38) כי להיטל רציונל של "הפנמת עלויות חיזוניות"

הקרן לשיקום קרקעות - או קרן הצבי?

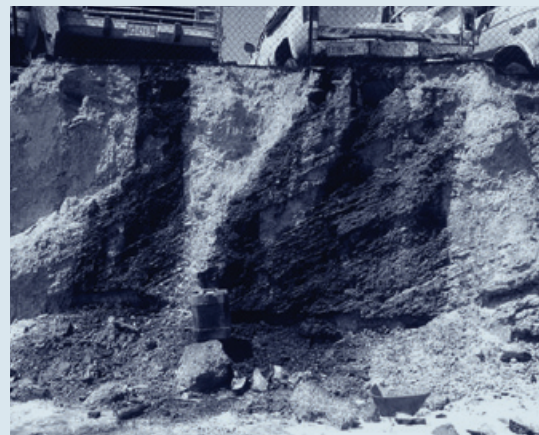
אריה נייגר^{1, 2}

¹ התאחדות התעשיינים בישראל
² המכון הישראלי לאנרגיה וסביבה
 arie@dapm-law.com

אין שום צורך בקרן לשיקום קרקעות מזהמות בישראל. זהו מנגנון לא הוגן, לא יעיל, וחסר הצדקה סביבתית. נראה שהרעיון יובא מארה"ב מבלי לבדוק אם הוא מתאים לנסיבותיה המיוחדות של ישראל. ואכן, הקרן שנתנה את שמה לחוק העוסק בשיקום אתרי פסולת מזהמת בארה"ב (ה-Superfund), שחנה סר זה מכבר - בשנת 1995 הופסקה הזרמת הכספים אליה ופעילותה הופסקה) נועדה לפתור בעיה שלא קיימת בישראל (ודאי שלא בהיקפים שנודעו לה בארה"ב): "הקרקעות היתומות" (orphan sites). אלה אותם אתרי פסולת מסוכנת שלא ידוע מי אחראי להם או שלא ניתן לאכוף בהם את הניקוי מסיבה כלשהי. מנגד, מספרן של הקרקעות היתומות בישראל הוא זניח ואינו מצדיק קרן, שהיא כלי בזבזני הצורך משאבים כדי לקיים את עצמו. הצעת החוק מנמקת את הצורך בקרן ב"זיהום שמקורו ב"פעילות התעשייתית רבת השנים בארץ", וכן ב"פעילות ביטחונית". אלא שבעוד שהתעשייה בארה"ב קיימת מזה כמאתיים שנה וחלקה נעלם זה מכבר, בישראל הוקמה עיקר התעשייה ב-50 השנים האחרונות. המפעלים הגדולים היו בבעלות המדינה או ההסתדרות, ורק מיעוטן של חברות התעשייה הגדולות נעלם. קל וחומר שה"פעילות הביטחונית" לא מצדיקה את הקרן. כידוע, חלק הארי של זיהום הקרקעות בישראל נגרם על-ידי התעשיות

קרקע מזהמת בפסגת זאב, ירושלים | צילום: ניאי היערי, באדיבות המשדר להגנת הסביבה

לעמים הזיהום לא נשאר על פני השטח אלא חודר לתת-הקרקע ולמי התהום שמתחת להם | הצילום באדיבות המשדר להגנת הסביבה

פוטנציאל זיהום להחזיק ביטוח למימון אירועי זיהום קרקע. חזקה על חברות הביטוח שיצמידו את הפרמיה לסיכון הנובע מפעילות המפעל. המפעלים ירצו להקטין את פרמיית הביטוח, ודבר זה יעודד התנהגות אחראית ונקיטת פעילות למניעת זיהום. שמירת הזיקה בין הפרמיה לבין הסיכון תבטיח חלוקת יעילה של המשאבים המיועדים למניעת זיהום.

– ניגפת בפני השכל הישר. אין הדבר דומה להיטל על פליטת מזהמים לסביבה, שיש בו אכן רציונל כזה כי הוא מעודד הפחתת פליטות. אין רציונל כזה בהיטל על מי שאינו מזהם, ושנועד לממן זיהום-עבר של אחר. קשה להבין איזו התנהגות יכוון היטל שאין לו שום זיקה לזיהום הסביבתי שיוצר המשלם. הפתרון הוא ביטוח. ניתן לחייב את העוסקים בחומרים בעלי

זיהום קרקע במגרש חנייה של מכליות דלק | הצילום באדיבות המשרד להגנת הסביבה

בשנת 1990 היא נוקטת בכל הפעולות והאמצעים המתחייבים לעמידה בדרישות החקיקה והתקינה בנושאי איכות הסביבה, כולל הימנעות מזיהומי קרקע ומזיהומים אחרים. במהלך העשור האחרון השקיעה תעש כ-150 מיליון ₪ בשיפור הבטיחות ובשמירה על איכות הסביבה.

האחריות לשיקום קרקע מזהמת היא הגורם המרכזי בכל חקיקה הנוגעת לשיקום קרקעות מזהמות. מההיבט ההרתעת, הטלת אחריות על גוף מסוים היא למעשה הוצאת פסק דין בפועל, ואילו מההיבט הכלכלי, הטלת האחריות על אותו גוף מחייבת אותו בביצוע פעולות יקרות וממושכות. עובדה היא ש"הגורם המזהם" של קרקעות תעש היא המדינה (במסגרת פעילות תעש כיחידת סמך של משרד הביטחון). המדינה הכירה באחריותה לביצוע סקרי זיהומים וכן לביצוע פעולות טיהור ושיקום קרקעות, והובילה את מהלך טיהור הקרקע באתרים שפוננו. אחריות המדינה לטיהור קרקעות אלו הוכרה גם במסגרת החלטת ממשלה (מח/24 משנת 2005), שקבעה כי יגובש הסדר להשתתפות המדינה בהוצאות בנושא איכות הסביבה ומי התהום בגין תביעות קיימות ועתידיות

קרקעות התעשייה הצבאית – השלכות הצעת החוק על מימון שיקומן

יהודה גיא*, אריה קופפרברג
וצפריית פרקר

אגף בטיחות וסביבה, התעשייה הצבאית לישראל
* ygai@imi-israel.com

מניעת זיהום קרקעות כתוצאה מפעילות תעשייתית וטיפול בקרקעות מזהמות הם אינטרסים לאומיים. עמדת התעשייה הצבאית (תעש) היא שאכן יש להסדיר נושא זה בחקיקה, כמו במדינות מתקדמות אחרות בעולם המערבי. לאור זאת, תעש מברכת על היוזמה להכנת הצעת החוק החדשה. למותר לציין שמאז התאגדותה של תעש כחברה ממשלתית